

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף כג

כולל סוף דף כב, ב.

לחבירו והן רב לתלמידו, והוסיף שצריך הרב להיזהר מלשאול תלמידו שאלות מביכות שלא יתרגלו לשקר.

נושא היום: סימן העשוי להידרס. מקום, קשר, משקל - לסימן. טביעות עין.

מצא כריכות (עומרים של תבואה) ברשות הרבים, הרי אלו שלו. **לדעת רבה** אפילו שיש בהם סימן, **סבר** שסימן העשוי להידרס אינו סימן. **לרבא** אם יש סימן חייב להכריז, **סבר** שסימן העשוי להידרס הוא סימן. **ויש שלמדו** את מחלוקת רבה ורבא בפני עצמה **שנחלקו** אם סימן העשוי להידרס סימן, ו**רבא העמיד את המשנה** בכה"ג שאין סימן, ואת **המשנה לקמן** שמצא ברשות היחיד מכריז, הכוונה שמקום הוא סימן. **ברשות הרבים** מקום לא סימן כיון שהפצים זדים ממקומם, אך באלומות גדולות מחמת משקלם, מקום הוא סימן ומכריז גם בנמצאו ברה"ר. **ולרבה** מקום לא מהווה סימן. ולכך מדובר שבכריכות עצמם יש סימן, וסימן זה מועיל לרשות היחיד בלבד, **ברה"ר** שזה מקום דריסה הרי אלו שלו והיות וסימן העומד להידרס לא הוא סימן. אלומות הגבוהות שאינן נדרסות מכריז אף אם נמצאו ברה"ר.

ככרות של אופה אין בהם סימן והמוצאם הרי אלו שלו, ככרות של בעל הבית שנעשים בצורה יחודית יש בהם סימן, **והבינה הגמ'** שאף ברשות הרבים מכריז למרות שזה סימן העשוי להידרס. **אמר רבה**, אין חוששים שהסימן יתקלקל מחמת שאין מעבירין על האוכלין. **ואף נוכרים** לא מעבירין שחוששים לכשעים, ומדובר במקום שלא נמצאים בהמה וכלבים.

לדעת רבי יהודה מכריז על כל דבר שיש בו שינוי, ככר שבתוכו מעות וכד'. **הבינה הגמ'** שלדעת רבנן אינו מכריז והרי אלו שלו. **נקטה הגמ'** לכו"ע סימן הבא מאיליו (נפלו המעות לתוך הככר) מוגדר לסימן, וסברו מעבירין על האוכלין, ו**נחלקו** אם סימן העשוי להידרס הוא סימן או לא. **נקט רב זביד בשם רבא**, אם סברו רבנן שהעשוי להידרס הוא סימן מדוע יכריז על ככר בעה"ב הנמצא ברשות הרבים. **אלא בהכרח** לכו"ע העשוי להידרס הוא סימן, וסברו שמעבירין על המצות, ו**נחלקו** בסימן הבא מאיליו. **לדעת רבה** כו"ע סברו עשוי להידרס לא הוא סימן. **וסברו** שאין מעבירין על האוכלין, ו**נחלקו** בסימן הבא מאיליו. **יש שביארו**, לכו"ע סימן הבא מאיליו הוא סימן, סימן העשוי להידרס לא הוא סימן ו**נחלקו** האם מעבירין על האוכלין. **לרבי יהודה** אין מעבירין ולכך מכריז. **לרבנן** מעבירים ולכך עשוי להידרס והרי אלו שלו. **והקשה רב זביד** שא"כ, מדוע ככרות של בעל הבית ברשות הרבים מכריז, הרי עשוי להידרס. **אלא לשיטת רבא**, לכו"ע עשוי להידרס הוא סימן, מעבירין על האוכלין, נחלקו בסימן בא מאיליו. **לרבה**, לכו"ע העשוי להידרס לא הוא סימן, אין מעבירין על האוכלין. ונחלקו בסימן הבא מאיליו.

אמר רב זביד בשם רבא, הכלל בהלכות אבידה אם אמר "וי לחסרון כיס", התיישב. עוד אמר, **פסק הלכה בכריכות בלא סימן שנמצאו: ברה"ר**, שלו. **ברה"ר**, אם דרך **הנחה**, מכריז. דרך **ניפלה**, שלו. אם **יש בהם סימן**, תמיד מכריז לא משנה היכן מצא ואם דרך **ניפלה** או הנחה.

מבואר במשנה "מחרוזות של דגים, הרי אלו שלו" **הקשר** או **מספר הדגים** אינם סימן שכל הדיגים קושרים בשווה. **למד רב ששת** ממה שמשקל מועיל לסימן כך מועילים מדה ומנין. **"חתיכות של בשר"** הרי אלו שלו, **המשקל** לא סימן באופן שנהגו לשקול בשווה. **חיתוך** לא מהווה סימן באופן שאומר מאיזה חלק נחתך, אך אם אומר את **צורת החיתוך**, סימן וחייב להכריז.

בברייתא מבואר כדי יין ושמן הרי אלו שלו, **ובמשנה לקמן** מבואר שחייב להכריז. **אמר רבי זירא בשם רב**, חייב להכריז באופן שנמצא סגור, ובפתוח הרי אלו שלו ולא נחשב לאבידה מדעת כיון שאין הכוונה פתוח לגמרי אלא מכוסה ולא טח בטיט. **לדעת אביי**, אם מצא קודם זמן מכירת היינות סגור מהווה סימן, אם מצא בזמן שכולם מוציאים את היין סגור לא מהווה סימן.

ר"ג אמר לרב ביבי שמקום לא מוגדר לסימן ממה שלמדנו בחיות יין וכד' הרי אלו שלו. **אמר רב זביד** אין ראייה למשנה זו שמדובר שמצא על שפת הנהר ולכן אין סימן, **כדברי רב מרי** שאומר המוצא כשם שאבדו לזה נאבדו לאחר. **ניסו להביא ראייה** מחתיכת זפת שנמצאה ביקב שפסק רב הרי אלו שלו, אך **ביאר רבי אבא** שאין ראייה שמקום לא מהווה סימן, באותה זפת כבר גדלו קוצים ולכן רב אחז שבוודאי התייאשו הבעלים.

אמר רשב"ג "כלי אנפוריא, אין חייב להכריז", **לרב יהודה בשם שמואל**, כלים חדשים שעדיין לא הורגלו בשימוש, ו**נפק"מ** שאם הורגלו להשתמש בהם היה מחזיר לצורבא מרבנן ע"י טביעות עין, **שאמר מר זוטרא** אם "צורבא מרבנן" מתנהג כדברי שמואל שמשנה בדיבורו רק בג' דברים "**מסכת**" (אם למד דבר זה, ישנה משום ענוה. ולא יהיה ענו כאשר יש נפק"מ הלכתית. תוס'). **"פוריא"** (שימש מטתו, משום צינעות). **"אושפיזא"** (אירות, ישנה כדי שלא יבואו אנשים שאינם הגונים), יחזיר לו אבידה בטביעות עין.

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

לשנות בדיבורו לצורך הכרעת ההלכה.

"בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשני במלייהו במסכת בפוריא ובאושפיזא". הראשונים דנו, האם רק בדברים אלו מותר לשנות, הרי אמרו במסכת במוט (סה, ב) מפני דרכי שלום מותר לשנות. עי' בתוס' כאן (ד"ה באושפיזא) ששורש הדברים הנזכרים כאן הוא מפני דרכי שלום. אך בשיטת"ק ביאר שהוסיף שמואל עוד דברים מלבד הנזכר מפני דרכי שלום. (ועי' בערוך לנר יבמות סה, ב, מה שביאר בארוכה) הגמ' בעירובין (נא, ב) מספרת, רבה ורב יוסף הלכו בדרך, רבה היה מעוניין לקנות מקום שביתה ע"י אמירה במקום מסוים. ואמר את זה לרב יוסף. ורב יוסף אמר לו שהוא לא מכיר את המקום שסיים. אמר לו רבה אתה יכול לסמוך עלי, שהרי למדנו שרבי יוסי אומר שאם אינו מכיר יכול לסמוך על חבירו שמכיר ועי"ז לקנות את מקום השביתה. ואומרת הגמ', משנה זו לא רבי יוסי אמרה. אלא רבה שינה בדיבורו כדי שרב יוסף יקבל ממנו, כי בכל מקום נפסקת ההלכה כדעת רבי יוסי שנימוקו עימו.

וכאן השאלה מתעוררת, וכי יעלה על הדעת שרבה שינה בדיבורו? או שניסיק מכאן להלכה שיותר לשנות בדיבורו מעבר למה שכתוב בגמ' לפנינו, או מפני דרכי שלום שציינו הראשונים.

בשאלה הזו דנו הרבה בשו"ת ובפוסקים נראה מקום ונביא בקצרה. שו"ת רב פעלים ("ח"מ ג, א) חיד"א ביוסף אומץ. מ"א (קנו, ב) ושם בפרמ"ג כתב המג"א, שיותר לשנות בדיבורו ולומר את הדין בשם אדם גדול כדי שתקבלו ממנו. והקשה שהרי מבואר במסכת כלה שהאומר דבר מחכם שלא אמר כן, גורם לשכינה שתסתלק מישראל.

והובאו ע"ז ג' תירוצים. א. הנידון של המשנה במסכת כלה שאפשר ויקבלו ממנו אף שלא יתלה באדם גדול. א"כ מדוע לשנות בדיבורו. ב. אם שמע בשם פלוני, אסור לשנות. ואם שמע בסתם, מותר לשנות ולתלות באדם גדול. ג. את סברת עצמו אסור לתלות באדם גדול.

בגמ' מסורת הש"ס אצלינו בסוגיא (עירובין נא אות ג) הקשה מדוע הגמ' אומרת שהמשנה הוא לא רבי יוסי אמרה. ולכן צריכים לומר שרבה שינה בדיבורו. בתוספתא בפ"ג להדיא מבואר שרבי יוסי אמרה.

וב"ד דוד (ציצעיהם) תירץ שרבה ידע שבתוספתא נשנית משנה זו בשם רבי יוסי. אולם סבר שעיקר הגירסה היא שמשנה זו בסתמא. א"כ לפי דעתו הוא שינה בדיבורו, כדי שרב יוסף יקבל ממנו. א"כ נמצאנו למדים לפי דברי היד דוד, שכל הנידון לא היה האם מותר לשנות בדיבורו. אלא כאשר העולם מחזיקים דבר פלוני שכן הוא. והאומר אוחז שלא כך הדבר. האם מותר לו לשנות מדעתו לזכרון.

מה המקור שאסור לשנות בדיבור?

למדנו בגמ' שמחזירים לצורבא מדרבנן בטביעות עין, כל זמן שמשנה רק בדברים האמורים. וצריך לברר מה המקור של איסור "שקר" מהיכן למדנו דבר זה שאסור לשקר.

אמת הדבר שיש כאן הרבה מן ההיגיון והמוסר, וכבר מבואר מתוך דברי רבנו ניסים (הקדמה לש"ס) שכל דבר שמחייבו ההגיון והסברא מחייבת את הרעיון, הרי זה כמו חיוב מהתורה.

אמרו בב"ק (קה, ב) אמר רב ששת הכופר בפקדון וכו' ותנא תונא וכחש בה למדנו עונש אזהרה מנין תלמוד לומר "לא תכחשו" (ויקרא יט, א) וכו'. מבואר בדברי הגמ' שאיסור שקר שייך אך ורק בדיני בית הדין והמסתעף להגדרת "עדות שקר" הכחשה בשבועה וכד', אך מהיכן למדנו שאסור לשקר בשאר ענייני בין אדם לחבירו.

בפרשת משפטים אמרה תורה "מדבר שקר תרחק" (שמות כג, ו), בפשטות רוב מפרשי התורה הקדמונים ביארו שאף פסוק זה מושתת על השקר כלפי דיני בית הדין. אמנם בחרדים (פרק יב) במצוות עשה מן התורה התלויים בפה וכו', (סעיף כו) מצוות עשה לדבר אמת אפילו במילי דעלמא שנאמר "מדבר שקר תרחק".

עי' במשנה באבות (א, ט) "והווי זהיר בדברך שמה מתוכם ילמדו לשקר", חלק ממפרשי המשנה ביארו שאף משנה זו מתייחסת לעדים בבית ביי"ד וכו'. עי' שם בפירוש הגאון שביאר התרחק מן השקר והגורם לו, יש במשמעות שזה ענין כללי. בגמ' בסוטה (ב, מב) ד' כיתות אינן מקבלות פני שכינה ובתוך הדברים נזכר "כת שקרנים" דכתיב "דובר שקרים לא יכון (תהלים קא). בסנהדרין (צב, א) כל המחליף בדיבורו כאילו עובד ע"ז.

רבינו בחיי (דברים טז, כ) הסמיך את העניין שאסור לשקר ע"פ הפסוק "צדק צדק תרדוף", שכל אדם מישראל יזהר בדיבור ובמעשה.

רבינו יונה (שערי תשובה, שער השלישי אות קעח והילך) האריך לבאר שיש ט' חלקים בכת שקרנים, ועיין שם בפרטים. אך השריש את הדבר בספרו "ספר היראה" "ומאוד היזהר שלא לשקר אפילו בדבר הבאי כי חלול ד' יש בדבר וכו'". בפלא יועץ (ח"ב ערך שקר) הביא את הפסוק "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב" (צפניה ג, יג), והאריך לבאר את חומרת העוון של "שקר" הן בבין אדם